

ЯВОР ЦАНЕВ
ГРОБ СЪМ

ЯВОР ЦАНЕВ
ГРОБ СЪМ

РАЗКАЗИ

Явор Цанев

ГРОБ СЪМ

Българска. Първо издание

Редактор: Кети Илиева

Предпечат и оформление: Явор Цанев

ISBN 978-619-7354-98-0

Русе, 2020

GAIANA

book&art studio

За корицата е използвана картината

Agnus Dei на **Francisco de Zurbaran**

*Защо кой може да изправи онова,
което Той е направил криво?*

Екклесиаст 7:13

БОЖА РАБОТА

Миналата седмица баба Мария стана на сто години, но не празнува. Нямахме с кого. То кокошките не се броят, козата... вярно че е дружка, ама какво отбира от рождени дни.

Къщурката стои прихлупена в края на махалата, ама то и махала е силно казано, щото кой ти брой празните къщи. Само в още една живее човек, чак на другия баир. И той пък един... не си спомняше какво точно му е кривото, но още от едно време не беше от приятните. Сърдит такъв, намусен, не говори... пък и с кого да говори – да ѝ подвиква от неговия баир към нейния? Вятър работа.

Обаче на другия ден, след рождения, стана една работа. Чудо не можеш да я наречеш, щото не е баш чудо, ама малко чудна все пак – в кошарката, при козата, се появи козле.

То хубаво, ама козата пръч не беше виждала. Това козле...

Зачуди се баба Мария, после си каза: *Божа работа*. И се захвана да се грижи и за козлето. Но като мина седмица – ето, днес – ново чудо – козлето го няма! Козата си стои в кошарката, зоба от накъсаните пресни клони и нищо не обажда.

– Де е козлето ба?

Нищо. Все едно козле не е имало. Пък и то, като се замислиш, преди седмица нямаше.

Зачуди се баба Мария, ама то като се чудиш, че голяма полза. Все тая. Каквото ти поднесе животът – такова. На сто години няма какво да му се чудиш – всеки ден ти е дар от Бога. Виж я козата – все едно нищо не е станало.

Когато след още една седмица на двора се появи агънце, вече не беше нещо ново, ама пак малко на чудо приличаше. Едно такова чисто, бяло, едва си стои на крачетата, пък с вървичка, закачена на стобора, сякаш може да избяга.

Позачуди се пак баба Мария, после отведе агънцето при козата и като нямаше на кого, на нея заговори:

– Ето, изчезна козлето, но агънце ти водя...

Козата не обърна внимание на думите, само побутна агънцето, колкото да е ясно, че е разбрала: агънце – агънце.

Обаче след няколко дни агънцето също изчезна, така както се бе появило. Да кажеш, че има хора в махалата – да ти го откраднат, а то – няма. Е, оня, кривия, ама той не говори, камо ли да се вдигне дотук и да прави поразии. Пък и отде ще знае за агънцето – то нали самò се появи?

Зачуди се баба Мария, помисли и в стогодишния ѝ мозък се завъртя една мисъл. Това ще е само Божа работа. Стана на възраст, праведно живя, Бог ѝ ги праща тия животинки. Обаче защо си ги взема? Не ѝ се вярваше да е грешна. То и да е била някога... забравено е вече. Уж Господ не забравя, ама пък как да ти помни толкова народ? Иначе какво да е? От небето не падат козлета и агънца. Освен ако Бог не ги *праща*.

И реши баба Мария, че това е знак, пак от Господ.

Явно не ѝ достига нещо, за да е съвсем чиста пред него, и затова ѝ подсказва, че го има, че може да прави чудеса, а тя сама да се сети по-често да пали свещ и да казва по някоя молитва. Отсега нататък по-грешна и да искаше, нямаше как да стане. То колко сила за грехове има в нея... Обаче вярно, свещ палеше само на гробищата, на Задушница, а молитва не бе казвала скоро.

Изрови от скрина, изпод подготвените за собственото ѝ погребение вещи, стар молитвеник и реши, че ще казва по една молитва сутрин и вечер. И по една свещ ще пали, но ще я нареже на малки парчета, че да стигне за по-дълго.

Така изкара близо година.

Нищо особено не се случи, но тя свикна и малките ритуали запълваха времето ѝ. То не че тук времето имаше значение. Колкото ти е дал Господ – толкова. На сто години всеки сезон е минал вече сто пъти. Няма какво да му мислиш.

И ето че един ден баба Мария пак намери агънце на двора.

Зарадва се тя. Даже цяла свещ запали.

Пък тя, тая работа, за свещ си беше.

На колко хора Господ праща дарове, макар и за малко?

Прибра пак агънцето при козата. Зачуди се дали той път ще ѝ го остави Той, или пак ще си го прибере. Продължи да казва молитвите и да пали свещ. Но това не помогна. След десетина дни агънцето изчезна.

Много неща бяха минали през главата на баба Мария, но това истински я натъжи. Не беше чак като да си е отишъл някой близък, но пък тъгата по агънцето бе съвсем чиста. Това бе дар Божии, който ти се дава и се взема. Не можеше да няма причина.

Напираше я отвътре да сподели с някого. Ама то – с кого? Само оня – кривия – на другия баир. Върви му обяснявай! Или ще те нахока, или ще се смее на бабешките ти приказки.

И тогава на баба Мария ѝ хрумна нещо. Помисли, помисли, зачуди се дали *трябва*, дали не е грешно... и се реши: *Ами да, ако приема дара, а го отнемат от друг...* То не че друг много имаше, ама и онзи щеше да свърши работа. Ако е рекъл Господ, ще ѝ даде знак, че греши. Защо да се изпълва с тъга? Тя ще дари своя дар и това няма да я направи по-грешна, напротив. Пък Той – като иска – ще си вземе дареното от него!

Когато след няколко дни се появи козле, баба Мария се усмихна със сто и една годишна усмивка. Знаеше какво да прави, а знак, че е грешно, не бе получила. Значи – на прав път беше. Че и по-чиста пред Господ ще стане.

Рано сутринта, още по мръкнало, поведе козелето през махалата, а то вървеше кротко с нея и въобще не се дърпаше. Прекосиха пустия мегдан, заизкачваха се нагоре по отсрещния баир и баба Мария усети някаква сила, която сякаш помагаше на старите ѝ крака да вървят по-бързо. Сигурна беше, че така трябва, че право прави.

Тихо се приближи до стобора на едничкия друг жител на махалата и закачи на него вървичката

на козлето. После го помилва по главата, точно между рогцата, прекръсти се и тръгна обратно към дома си.

Като се прибра, запаали свещ и си каза сутрешната молитва.

Киро Кривия се събуди и се надигна с обичайната си сърдита физиономия. Знаеше, че така му викат – то не че тук имаше кой да му вика. Едно време беше това. Ама пак му беше криво. То целият свят крив се пада. Каквото да пробваш – все не ти излиза сметката. Все нещо ще стане наопаки.

Облече набързо дрехите си и отвори вратата. Още няколко дни и ще е пазарен ден. Трябваше да слезе в града и да продаде козлето.

Подсмихна се. Крив, крив... ама тарикат!

Тогава козлето изблея.

Кривия се втрещи.

Извърна се и го видя, вързано за плета.

Ей, крива работа пак! Как все на него такава крива работа...

Стоеше като треснат. Не можеше да повярва, че изкуфялата баба Мария, дето е вече над стогодишна, го е разкрила. Че някак е разбрала кой оставя животните в двора ѝ, за да ги храни тя, докато стане време да се водят в пазарния ден за продажба.

ДНИТЕ

Надигна се по тъмно, за да може да замеси тестото и докато то стои увито в кърпите и втасва, се зае да приготви останалото. Не светна лампата, само запали една къса, дебела свещ, колкото да допълни процеждащата се през прозорчето луна. Това ѝ стигаше. Нямахше нужда от повече светлина.

В леглото детето спеше неспокойно. Тя го поглеждаше от време на време, опитваше се да не вдига шум, докато се движи из стаичката. Дали нейната тревожност не се предаваше и на него? Толкова се стараеше то да е далеч от грижите. Да не забелязва умората, болката и влагата в очите, която понякога не се подчиняваше на волята ѝ. Децата трябва да имат колкото може повече детство.

Почти всичко беше готово, когато добре оформената пита потъна в зяпналата пещ. Искаше да е възможно най-прясно приготвена, когато стигнеха. Тайно се надяваше, че заедно с нея ще може да пренесе и от топлината на дома им.

Очите ѝ пак се насълзиха, но сега тя ги остави, без да се съпротивлява, за да се наплаче, преди да е събудила детето. Поне малко да ѝ олекне. Поне малко. Господи...

Посъвзе се, изтри сълзите и събуди с целувка детето. То първо се извъртя, понечи да се завие презглава, но после се разбуди и изведнъж се сети какво следва. Седна на леглото и се втреничи в майка си.

– Днес отиваме при тате, нали...

Жената се наведе, целуна го още веднъж и прошепна:

– Да, хайде, приготвяй се, вече почти всичко съм нагласила.

– Бате Стоян ще ни кара, нали?

– Да, хайде, след малко и питата ще е готова, приготви се, да не го караме да чака.

– Неговият кон е най-хубавият! – заяви момчето и започна да се облича.

Майка му замълча, продължи да шета, като поспираше и се замисляше дали не забравя нещо. Пътят до градчето бе около два-три часа с каруцата, може би малко повече. Знаеше, че няма изгледи мъжът ѝ да се излекува, опитваше само да облекчи дните му, доколкото въобще бе възможно това.

Чуха трополенето на каруцата и ритмичното чаткане на копитата. Момчето се затича навън – да види как идват да ги вземат. Майка му се разбърза, уви добре питата в няколко кърпи и я натика в платнена торба. Огледа за миг стачката и последва сина си на двора. Всичко бе станало навреме. До минута го бе изчислила. Де да можеше и с останалите неща в живота да става така...

Листата на асмата лъщяха в меката тъмнина, сякаш светлината си избираше къде да полепне. Въздухът бе хладен и лек, синът ѝ бърбореше с бате си Стоян, а кучето се въртеше наоколо и очакваше някой да му обърне внимание. Завря муцуна в чантата с топлата пита и я сепна.

– Не там! – потупа го тя по главата. – Имаш си храна, това не е за теб. Да пазиш къщата, докато ни няма!

Кучето завъртя опашка, но не стана ясно доколко разбира какво му се говори. Изпроводи я до вратата, която се хлопна пред влажния му нос, и сякаш едва тогава схвана, че хората тръгват нанякъде.

Каруцата потегли и изтрополи към края на селото, за да се понесе към близкото градче между безлюдните поля и изсветляващото небе, оставяйки след себе си съненото усещане за мираж.

Хлапето се подрусваше, чак се отлепяше на по-големите неравности, но за него това въобще не беше неудобство, а точно обратното. Дървото не му убиваше, утринният хлад бе приятен, ветрецът подхващаше косата му закачливо. Сред аромата на полята наоколо до него се прокрадваше и ароматът на топлата пита.

– Мога ли да си отчупя от питата? – погледна то към майка си. Тя се сепна, беше се замислила пак за нещо. Все така се замисляше напоследък. Момчето не разбираше добре какво става, само

смътно свързваше мълчаливостта на майка си с това, че баща му е в болница. Но нали сега отиват при него? Тя трябваше да се радва.

– Ще хапнем, като стигнем, заедно с баща ти – отвърна тя кратко.

– Добре – съгласи се синът и се загледа в далечината. На самия хоризонт се виждаха силуетите на няколко крави. Или бяха биволи? Не можеше да прецени отгук.

Започна да му доскучава. Бате му Стоян – и той не говори. Вперил е поглед в пътя, сякаш конят може да сбърка и да свие в неправилна посока. Майка му... Загледа се в нея. Неясното чувство, че нещо не е наред, го загриза отвътре. Но не знаеше как да попита. Въпросът напирала, а не може да се оформи в думи. Само си стои там и колкото и да се озърташ и да търсиш нещо, което да задържи вниманието, все да погледнеш към нея те дърпа.

– Дали ще е още топла, като стигнем? – попита и майка му пак се сепна. Погледна го и разроши с ръка косата му.

– Така мисля. Трябва да е топла, не е толкова далече. Потърпи малко.

Момчето въздъхна и се зазяпа в задницата на коня. Мускулите му потръпваха и опашката леко подскачаше. Сякаш нещо го накара да се наклони леко напред; сега виждаше как копитата подритват земята и я карат да се върти в обратна посока.

Бате им Стоян ги остави пред сградата на болницата и отиде да върши свои си дела. Каза,

че ще дойде след пладне. Имаха много време дотогава. Беше съвсем огладнял, но знаеше, че след малко ще седнат на някоя сенчеста пейка в двора и ще похапнат. За момент му се стори, че видя баща си, но не беше той. Само халатът приличаше на неговия. Общо взето, всички халати си приличаха.

– Седни тук и чакай, след малко идвам – нареди майка му и остави двете чанти на първата свободна пейка, до която стигнаха. Момчето седна съвсем послушно и заклати крака във въздуха. По алеите бавно крачеха хора, повечето от тях – старци. Замисли се, че не знае кога един възрастен човек става старец. С големите работата е сложна.

Сети се за питата. Надникна в чантата и усети пак аромата. Не се траеше вече. Къде се бавят? Огледа се, но видя само същите сенчести алеи и халатите, носещи се бавно по тях.

Едно куче се зададе насреща и привлече вниманието му. Не приличаше много на тяхното – това беше доста по-хилаво и изглеждаше наплашено. Спираше и се оглеждаше, сякаш търси нещо, но трябва да избягва определени пътеки.

Подвикна му. Даже стана и направи крачка към него, но се сети за багажа и спря раздвоен. Кучето също спря на разстояние. Ама че работа! Сега, ако му подхвърли малко храна, ще се сприятелят... Погледна пак към чантата, после нататък, откъдето трябваше да се появят родителите му. Много му се искаше да даде малко от питата на кучето, но не трябваше. Дано не избяга, докато дойдат.

Седна пак на пейката и отново заклати крака. Един напред, друг назад – разминаващи се махове.

Вече се беше уморил да чака. Дори започна да мисли, че може да са го забравили. Бате Стоян е бързал, взел е майка му и не са се селили за него. Сега каруцата се клати към село, вдига прахоляк по пътя, а той стои тук и чака, прегладнял. Сигурно питата съвсем е изстинала. И кучето се бе запиляло нанякъде. Момчето се озърна наоколо.

Майка му се появи откъм болницата и то стана, нетърпеливо да я посрещне. Никога не се беше бавила толкова много. Идваха всяка седмица, той оставаше тук, а само след минути вече бяха с баща му, облечен в един от същите еднакви халати... Ето че майка му идваше насам и беше сама. Приблужи и без да каже нищо, седна до него на пейката.

Същото неясно чувство, че нещо не е наред, го загриза отвътре, но пак не можа да се оформи и изтърколи като въпрос към езика. Майка му изглеждаше особено, нещо в изражението ѝ се бе изгубило. Докато бъркаше в чантата и вадеше питата, момчето усети, че не трябва да говори. Че това е правилното в момента. Пое от ръката ѝ парчето и си отхапа, но колкото и да дъвчеше, нищо не се променяше. Светът бе спрял и заедно с него гледаше в ръцете на майка му, която продължаваше да чупи питата на парчета, още и още, сякаш се опитва да надrobi деня, за да успее някак да го преглътне.